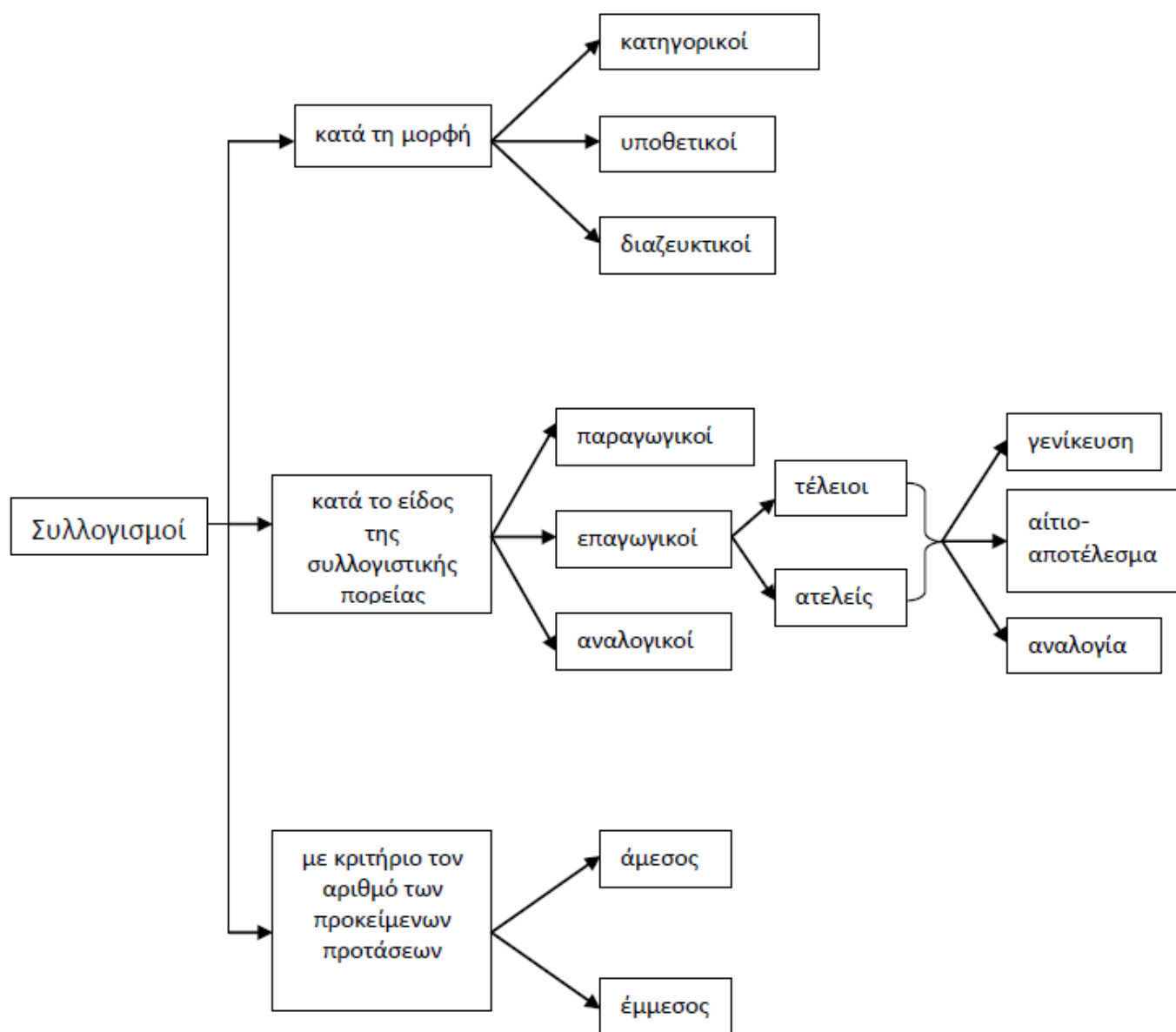

ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ

1. Επίκληση στη λογική (επιχειρήματα, συλλογισμοί, τεκμήρια)

Σχεδιάγραμμα Συλλογισμών

2. Επίκληση στο συναίσθημα (του δέκτη)

Με την επίκληση στο συναίσθημα ο πομπός επιδιώκει να διεγείρει στο δέκτη συναισθήματα ευχάριστα ή δυσάρεστα, που θα τον παρακινήσουν στην προσδοκώμενη από τον πομπό απόφαση, ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει.

Ευχάριστα συναισθήματα:

- ✓ ικανοποίηση, ευχαρίστηση, χαρά, αγαλλίαση, ευτυχία
- ✓ αγάπη
- ✓ αυτοπεποίθηση, εμπιστοσύνη
- ✓ ανακούφιση
- ✓ ηρεμία, γαλήνη
- ✓ σιγουριά, ασφάλεια
- ✓ αισιοδοξία
- ✓ περηφάνια.

Δυσάρεστα συναισθήματα:

- ✓ πίκρα, λύπη, θλίψη, πόνος, οδύνη, δυστυχία
- ✓ ντροπή, ενοχή
- ✓ απογοήτευση, απελπισία, απόγνωση
- ✓ αγωνία, φόβος, άγχος, τρόμος, πανικός
- ✓ φθόνος
- ✓ απέχθεια, αποστροφή, αγανάκτηση, θυμός, μίσος.

Κατά τον Αριστοτέλη, οι **παράμετροι** που πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ο ρήτορας **σχετικά με κάθε συναίσθημα είναι τρεις: τη διάθεση του ακροατηρίου, τα πρόσωπα στα οποία το απευθύνει και τα αίτια που το προκαλούν.**

Συνηθισμένα **μέσα** για την επίκληση των παραπάνω συναισθημάτων με στόχο την πειθώ είναι:

α. η περιγραφή (απεικόνιση των βασικών γνωρισμάτων ενός αντικειμένου ή μιας κατάστασης που παρουσιάζεται **στατικά** μέσα στο χώρο) λ.χ. περιγραφή των δυνάμεων του εχθρού.

β. η αφήγηση (δυναμική παρουσίαση ενός προσώπου / πράγματος / ομάδας / ιδέας / θεσμού, καθώς ενεργεί ή μεταβάλλεται στο χρόνο) λ.χ. αφήγηση δραματικών γεγονότων, μιας μάχης.

γ. η χωρίς υπερβολές ειρωνεία

δ. το χιούμορ, επειδή έχει ευχάριστη απήχηση στο δέκτη,

ε. η συγκινησιακή χρήση της γλώσσας (συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις ή φράσεις, μεταφορικός και εικονοπλαστικός λόγος).

στ. Ρητορικά ερωτήματα

Η **ειρωνεία (γ)** και το **χιούμορ (δ)** είναι ιδιαίτερα ισχυρά μέσα, γιατί ο δέκτης συμμερίζεται πρόθυμα αυτό που , στιγμιαία έστω, του δημιουργεί ψυχική ευφορία. Επίσης, επιχειρείται η εδραίωση μιας σχέσης αμεσότητας μεταξύ πομπού και δέκτη. Όταν, όμως, η ειρωνεία και το χιούμορ στρέφονται κατά του αντιπάλου βρισκόμαστε στην περιοχή της επίθεσης στο ήθος του αντιπάλου.

Η **συγκινησιακή χρήση της γλώσσας (ε)** είναι λεκτικά σύνολα που, επειδή παραπέμπουν στον κόσμο των αξιών και σε περιοχές του υποσυνειδήτου, υποβάλλουν στο δέκτη απόλυτες ιδέες (άσπρο – μαύρο, καλό –κακό κ.λπ.) παρακινώντας τον έμμεσα να δράσει σύμφωνα με τις παραινέσεις του πομπού. Επίσης, χρωματίζουν συναισθηματικά

μια κατάσταση ή ένα συμβάν, ώστε να γίνουν ευκολότερα αποδεκτές οι απόψεις του ομιλητή. Ακόμα, μπορεί να χρησιμεύουν διάφορα ρητορικά ερωτήματα.

Π.χ. «το δίκαιο», αντισυνταγματική διάταξη», «αρχές της δημοκρατικότητας», «πατρίς –θρησκεία – οικογένεια» κ.α.

Όταν όμως ο συναισθηματικός αυτός χρωματισμός είναι υπέρμετρος και αδικαιολόγητος -τέτοια είναι η περίπτωση της κινδυνολογίας, τότε η επίκληση στο συναίσθημα μετατρέπεται σε επικίνδυνη μέθοδο υποβολής, ελέγχου και χειραγώγησης.

Σημείωση: Όπου επικρατεί η συγκινησιακή/ποιητική χρήση της γλώσσας, για παράδειγμα στο στοχαστικό δοκίμιο, ο επικρατέστερος τρόπος πειθούς είναι η επίκληση στο συναίσθημα.

Παράδειγμα

Και απορώ, γιατί κανένας από σας δεν πιστεύει ότι κινδυνεύει μαζί και η δημοκρατία μας, αφού έχουν ολιγαρχικό πολίτευμα οι Χίοι και οι Μυτιληναίοι και τώρα δα οι Ρόδιοι και όλοι σχεδόν οι άνθρωποι οδηγούνται σ' αυτή τη μορφή δουλείας, ούτε σκέπτεται αυτό, ότι δηλαδή σε καμιά περίπτωση δε θα αφήσουν ανεπηρέαστη τη δημοκρατία σας, αν όλα στις πόλεις οργανωθούν κατά το ολιγαρχικό πολίτευμα.

Δημοσθένης, Υπέρ της Ροδίων Ελευθερίας, 19

(Ο ρήτορας, για να πείσει για την άποψη του «να βοηθήσουν οι Αθηναίοι τους δημοκρατικούς Ρόδιους», προσπαθεί να εκφοβίσει τους Αθηναίους για τον κίνδυνο που διατρέχει το δημοκρατικό τους πολίτευμα.)

3. Επίκληση στην αυθεντία

Πολλές φορές ο **πομπός, για να ενισχύσει την αξιοπιστία ενός επιχειρήματος, επικαλείται κάποια αυθεντία, που συμμερίζεται τη συγκεκριμένη θέση, και συχνά παραθέτει τα ανάλογα αποσπάσματα.** Η επίκληση στην αυθεντία συνδέεται άμεσα με την άλλη μέθοδο πειθούς, την επίκληση στη λογική, εφόσον βέβαια οι γνώμες των ειδικών θεωρούνται, πως είναι εξ ορισμού επιστημονικά τεκμηριωμένες και λογικά επεξεργασμένες. Ειδικά στον **επιστημονικό λόγο** η παράθεση τέτοιων αποσπασμάτων είναι αναμενόμενη και ως ένα βαθμό θεμιτή, με τον τρόπο αυτό ο συγγραφέας δείχνει ότι κατέχει τη σχετική βιβλιογραφία και ότι βασίζεται σε αξιόπιστες πηγές. Μερικές φορές όμως γίνεται κατάχρηση της επίκλησης στην αυθεντία, για να καλύψει ο πομπός την έλλειψη επιχειρημάτων.

Μέσα / τεχνικές μπορούν να αποτελέσουν:

- α) αποφθέγματα
- β) ρητά
- γ) παροιμίες
- δ) γνωμικά
- ε) εδάφια από γραπτά κείμενα
- στ) αποσπάσματα από λόγους ρητορικούς ή άλλες προφορικές δηλώσεις

Ο πομπός καταφεύγει στην επίκληση στην αυθεντία στοχεύοντας:

1. να ενισχύσει την αποδεικτική αξία των επιχειρημάτων του
2. να ενισχύσει τη διακειμενικότητα (διαχρονικότητα θέσεων) και την υφολογική ποικιλία του κειμένου του
3. να καταδείξει την ευρυμάθεια του

Παράδειγμα

Ο μόνος λουπτόν τρόπος να κάνουμε κάτι ουσιαστικό για την ειρήνη είναι να γίνουμε «οι άλλοι», (θέση) Να μπορούμε δηλαδή στη θέση των άλλων, των πιθανών ή πραγματικών αντιπάλων και να καταλάβουμε τι τους κινεί.

Η πράξη αυτή αποτελεί και την αρχή κάθε ηθικής σκέψης. Όσο ο άνθρωπος αναγνωρίζει μόνο τον εαυτό του, όσο ο άλλος δεν υπάρχει -ή υπάρχει σαν μειωμένη παρουσία, όχι σαν ίση-, τότε δεν υφίσταται ηθική.

Το να μπαίνεις στη θέση του άλλου είναι η κίνηση που εκφράζεται με τις διασημότερες ηθικές παραινήσεις. Από τις παλιές: «Ο συ μισείς ετέρω μη ποιήσης», «Αγάπα τον πλησίον σου ως σεαυτόν». μέχρι τις νεότερες, όπως την «κατηγορική προσταγή» τον Καντ: «Πράττε έτσι ώστε η αρχή που διέπει την πράξη σου να μπορεί να γίνει νόμος για όλους», και την κοινότυπη φράση: «Η ελευθερία του ενός σταματάει εκεί που αρχίζει η ελευθερία του άλλου».

(: Ο συγγραφέας, για να πείσει για την άποψη του «Ο μόνος λουπτόν τρόπος να κάνουμε κάτι ουσιαστικό για την ειρήνη είναι να γίνουμε "οι άλλοι"», χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς την επίκληση στην αυθεντία. Επικαλείται ως αυθεντίες τις Γραφές («Ου συ μισείς ετέρω μη ποιήσης», «Αγάπα τον πλησίον σου ως σεαυτόν», τον Καντ («Πράττε έτσι ώστε η αρχή που διέπει την πράξη σου να μπορεί να γίνει νόμος για όλους») και τη φράση «Η ελευθερία του ενός σταματάει εκεί που αρχίζει η ελευθερία του άλλου».)

Σημείωση: **Συχνά όμως μπορεί να καταστεί και αθέμιτη.** Τέτοια είναι η περίπτωση **α.** της χρήσης της για την κάλυψη της έλλειψης επιχειρημάτων, **β.** της διαστρέβλωσης των λόγων του ειδικού και της προσαρμογής τους στις ανάγκες του πομπού, **γ.** της επίκλησης στις απόψεις ενός μη ειδικού για το εξεταζόμενο θέμα ή απλώς διασήμων –δημοφιλών προσώπων.

4. Επίκληση στο «ήθος» του πομπού

Με αυτόν τον τρόπο πειθούς **ο πομπός εξαίρει το ήθος, για να κερδίσει την εμπιστοσύνη του δέκτη.** Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, το ήθος του ρήτορα αποτελεί τον τρόπο πειθούς με τη μεγαλύτερη αποδεικτική αξία. Και αυτό γιατί πιστεύει ότι η έντεχνη προβολή του ήθους του πομπού ενισχύει τόσο την εγκυρότητα όσο και την αλήθεια των επιχειρημάτων του και ως εκ τούτου ο δέκτης είναι προδιατεθειμένος να αποδεχτεί ευκολότερα τις απόψεις που προέρχονται από ανθρώπους με ηθική ακεραιότητα. Εννοείται, βέβαια, πως αυτή η ηθική ακεραιότητα και η εντύπωση για την αξιοπιστία του πομπού πρέπει να απορρέουν έμπρακτα και μέσω του μηνύματος του προς τους δέκτες και μέσω της εν γένει συμπεριφοράς του, ώστε να είναι σφαιρική και ολοκληρωμένη η εικόνα που θα σχηματίσουν για τον πομπό οι δέκτες.

Μέσα / τεχνικές μπορούν να αποτελέσουν:

- α) Εγκώμια
- β) Θετικές κριτικές.

Γενικότερα στην περίπτωση **της επίκλησης στο ήθος του πομπού**, η πιο θεμιτή από τις τεχνικές είναι η απόδειξη της αξιοπιστίας του πομπού μέσα απ' την ορθότητα, την εγκυρότητα και την ευστάθεια των επιχειρημάτων του, ενώ συνήθως είναι η προσπάθεια εντυπωσιασμού του δέκτη μέσα απ' την επίδειξη γνώσεων, μορφωτικών τίτλων, γλωσσικής ευχέρειας ή ακόμη και μέσα απ' την εξωτερική εμφάνιση, τις χειρονομίες, την αμφίεση κτλ.

5. Επίθεση στο «ήθος» του αντιπάλου

Με αυτόν τον τρόπο πειθούς ο πομπός κάνει προσωπική επίθεση εναντίον του αντιπάλου του ασκώντας κριτική στο χαρακτήρα του και στη δημόσια αλλά και στην ιδιωτική του ζωή. Σε αυτή την περίπτωση ο ομιλητής επιτίθεται προσωπικά εναντίον του αντιπάλου του, κατακρίνοντας τον για το χαρακτήρα του ή για την προσωπική του ζωή και όχι για τα επιχειρήματά του. Σύμφωνα με αυτήν την τακτική, στην οποία ο πομπός χρησιμοποιεί κατηγορητήρια, αρνητικές κριτικές, αποδοκιμαστικά σχόλια και αξιολογικούς χαρακτηρισμούς κατώτερης ηθικής τάξης, ο αντίπαλος δέχεται κριτική, επειδή είναι άτομο μεμπτού ήθους και επομένως οι θέσεις του είναι αντίθετες προς την ηθική τάξη.

Μέσα / τεχνικές μπορούν να αποτελέσουν:

- α) Λίβελοι – Κατηγορητήρια
- β) Αρνητικές κριτικές για χαρακτήρα – ιδιωτική ζωή
- γ) Αποδοκιμαστικά σχόλια
- δ) Αξιολογικοί χαρακτηρισμοί κατώτερης ηθικής τάξης

Η **επίθεση στο ήθος του αντιπάλου** συνήθως γίνεται με έμμεσο τρόπο. Ευκολότερα κατηγορείς κάποιον για ανευθυνότητα, ανοησία ή γελοιότητα και δυσκολότερα τον χαρακτηρίζεις ευθέως ανεύθυνο, ανόητο ή γελοίο.

Ιδεολογικοί αντίπαλοι στους οποίους επιτίθενται συνήθως οι συγγραφείς στα κείμενα τους είναι όσοι υποστηρίζουν τα αντίθετα ή έχουν διαφορετική γνώμη από αυτούς. Για παράδειγμα, σε ένα θέμα για τον πόλεμο ιδεολογικοί αντίπαλοι του συγγραφέα δεν μπορεί να είναι οι εμπολέμοι λαοί, που σε τελική ανάλυση είναι και τα θύματα του πολέμου, αλλά οι θιασώτες του πολέμου, όσοι δηλαδή υποστηρίζουν θεωρητικά την ανάγκη διεξαγωγής του ενός συγκεκριμένου ή οποιουδήποτε πολέμου.

Τέλος, η **επίθεση στο ήθος του αντιπάλου** αντλεί την πειστική της δύναμη απ' την ευαισθησία που χαρακτηρίζει την κοινωνία: απέναντι σε ζητήματα ηθικής τάξης και απ' τη διαδομένη αντίληψη πως το ήθος και η ζωή ενός προσώπου αποτελούν ένα καταρχήν κριτήριο για την αξιολόγηση της ορθότητας και της αξιοπιστίας των λεγομένων του. Γεγονός, πάντως, είναι πως η τεχνική αυτή προσφέρεται για ποικίλες στρεβλώσεις (π.χ. λασπολογία, σκανδαλολογία κτλ.).

Παράδειγμα με συνδυασμό τρόπων πειθούς

Και θέβαια όποιος μισεί αυτούς που οι άλλοι ευσπλαχνίζονται, από ποιά κακία νομίζετε ότι ένας τέτοιος άνθρωπος θα μπορούσε να απέχει; Γιατί δε με συκοφαντεί για χρήματα ούτε θέλει να με εκδικηθεί ως εχθρό του. Εξαιτίας της κακίας του ούτε εχθρό ούτε φίλο μου τον είχα ποτέ ως τώρα. Είναι πλέον φανερό, κύριοι βουλευτές, ότι με φθονεί, γιατί, αν και έχω πέσει σε τέτοια συμφορά, είμαι καλύτερος πολίτης απ' αυτόν. Γιατί πάνω απ' όλα νομίζω ότι πρέπει, κύριοι βουλευτές, να θεραπεύει κανείς τα ελαττώματά του σώματος με τις αρετές της ψυχής. Γιατί, αν όμοια με το σώμα. Που έχει τη συμφορά, θα έχω και το πνεύμα μου και έτσι ζήσω την υπόλοιπη ζωή μου, σε τι θα διαφέρω απ' αυτόν;

Λυσίας, Λόγος υπέρ Αδυνάτου, 2-3

Σχολιασμός παραδείγματος: Ο ρήτορας, για να πείσει τους δικαστές, επιτίθεται στο ήθος του αντιπάλου του. Του καταλογίζει ότι νιώθει μίσος, ότι είναι κακός, συκοφάντης, εμπαθής, φθονερός, ενώ εξαίρει το δικό του ήθος. Εμφανίζεται ως καλλιεργημένος και ανώτερος άνθρωπος.

ΠΕΙΘΩ		
ΤΡΟΠΟΙ / ΜΕΘΟΔΟΙ	ΜΕΣΑ / ΤΕΧΝΙΚΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ
1. Επίκληση στη λογική	α) Επιχειρήματα	- Να θεμελιωθεί μία θέση ή να αναιρεθεί κάποια άλλη
	β) Τεκμήρια α. Παράδειγμα β. Στατιστικά στοιχεία γ. Πορίσματα ερευνών δ. Εμπειρικές αλήθειες ε. Επικαιρικά γεγονότα στ. Παραθέματα ή μαρτυρίες ζ. Εποπτείες αισθήσεων, η. Ιστορικά γεγονότα	- Να ενισχυθεί η αποδεικτική αξία του επιχειρήματος με αναντίρρητα στοιχεία - Να συμπληρωθεί ή να επεξηγηθεί το θεωρητικό σκέλος ενός επιχειρήματος με απτά στοιχεία - Να ενισχυθεί η διακειμενικότητα και η υφολογική ποικιλία του κειμένου
2. Επίκληση στο συναίσθημα	α) Περιγραφή β) Αφήγηση γ) Χρήση συναισθηματικά φορτισμένων λέξεων/φράσεων δ) Ρητορικά ερωτήματα ε) Ειρωνεία – (αυτο-)σαρκασμός στ) Σκώμματα - χιούμορ	- Να προκληθεί συγκεκριμένη συναισθηματική αντίδραση στο δέκτη (π.χ. θυμός, οργή, αντυπάθεια, μίσος, φόβος, συμπάθεια κ.ά.)
3. Επίκληση στην αυθεντία	α) Αποφθέγματα - Γνωμικά β) Ρητά γ) Παροιμίες δ) Αποσπάσματα από λόγους ή άλλες προφορικές δηλώσεις ε) Εδάφια από γραπτά κείμενα	- Να ενισχυθεί η αποδεικτική αξία ενός επιχειρήματος - Να ενισχυθεί η διακειμενικότητα του κειμένου - Να καταδειχθεί η ευρυμάθεια του πομπού / ομιλητή
4. Επίκληση στο ήθος του πομπού (και σπάνια του δέκτη)	α) Έπαινοι - Εγκώμια β) Θετικές κριτικές γ) Αξιολογικοί χαρακτηρισμοί ανώτερης ηθικής τάξεως	- Να προδιατεθεί θετικά ο δέκτης για τον πομπό και την άποψη που πρεσβεύει είτε λόγω κολακείας είτε λόγω εκτίμησης προς τον πομπό
5. Επίθεση στο ήθος του αντυάλου	α) Λίβελοι - Κατηγορητήρια β) Αρνητικές κριτικές γ) Αξιολογικοί χαρακτηρισμοί κατώτερης ηθικής τάξεως	- Να προδιατεθεί αρνητικά ο δέκτης για τον αντύταλο